

[૪]

* જે પરમાત્માનો સત્ય ઉપદેશ ભવ્યજીવોને આનંદકારી છે, તે ચોથા તીર્થકર *
 * શ્રી અભિનંદનદેવને અભિનંદીને હું તેમનું મંગલ જીવનચરિત્ર કહું છું. *
 *

પહેલાંના ત્રણે તીર્થકરોની જેમ ભગવાન અભિનંદનસ્વામી પણ પૂર્વભવમાં, વિદેહક્ષેત્રમાં રત્નસંચયપુર નગરના મહારાજા હતા. તેમનું નામ મહાબલ.

રાજા—મહાબલ પુણ્યવાન તથા ન્યાયવાન ધર્માત્મા હતા. સંસારના અનેકવિધ ભોગો ને રાજ્યલક્ષ્મી વચ્ચે ઘણો કાળ વીતી ગયો, ત્યારે તે નીકટ ભવ્ય મહાત્માને એક દિવસે સહજપણે વૈરાગ્ય જાગ્યો....તેમનું ચિત્ત ભોગોપભોગોથી વિરક્ત થયું, હવે આ સંસારભોગોથી બસ થાઓ...હવે હું મુનિ થઈને મોક્ષનું સાધન કરીશ.—આવી ભાવનાથી વનમાં જઈને વિમલવાહન ભગવાન પાસે તેમણે સંયમદશા ધારણ કરી. મુનિ થઈને તેમણે ૧૨ અંગનું જ્ઞાન કર્યું. તેમજ દર્શનવિશુદ્ધિ વગેરે ૧૬ ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવી; તેના પ્રતાપે પંચકલ્યાણકરૂપ ફળ દેનારી તીર્થકરપ્રકૃતિ બંધાઈ. તીર્થકરપ્રકૃતિ જાણે કે શીઘ્ર કેવળજ્ઞાન—પ્રાપ્તિ અને મોક્ષગમનનો સન્દેશ દેવા આવી હોય કે બસ, હવે આ મહાત્મા એક ભવ પછી તીર્થકર—પરમાત્મા થશે ને મોક્ષમાં જશે.

મુનિરાજ—મહાબલ, ઉત્તમ આરાધનાપૂર્વક સમાધિમરણ કરીને વિજય નામના અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરના આયુવાળા અહમિન્દ્ર થયા. ત્યાં તેમને દેવીઓનો સંપર્ક ન હતો, છતાં તેઓ દિવ્ય સુખનો અનુભવ કરતા હતા.—એ ઉપરથી સાબિત થાય છે કે બાહ્યવિષયો વગર જીવને ઉત્તમ સુખ હોય છે, કેમકે સુખ જીવનો પોતાનો સહજ સ્વભાવ છે....તે સુખના વેદનમાં બાહ્ય પદાર્થોની અપેક્ષા હોતી નથી. તે અહમિન્દ્ર વૈરાગ્યસમ્પત્તિ સહિત હતા, તેમનું ચિત્ત શાંત હતું અને તેઓ આત્મગુણોનું ચિન્તન, સર્વજ્ઞપદનું ધ્યાન તથા તેના અદ્ભુત મહિમાની ચર્ચા કરતા હતા. કોઈ પાપપ્રવૃત્તિ તેમને ન હતી. દેવલોકમાં બીજા ઘણા અહમિન્દ્રો હતા, તે બધાય પૂર્વભવમાં મુનિદશામાં શુદ્ધરત્નત્રયનો સ્વાદ ચાખીને આવ્યા હતા, તેથી અહીં પણ તેમનું જીવન નિર્દોષ આરાધનાસહિત હતું. અને તે અહમિન્દ્ર અહીંથી સીધા તીર્થકરના અવતારમાં અવતરવાના હતા.

અભિનંદન-અવતાર

અસંખ્ય વર્ષ વીત્યા બાદ તે અહમિન્દ્રે અયોધ્યાનગરીમાં, મહારાજા સ્વયંવરને ત્યાં મહારાણી સિદ્ધાર્થાની કૂખે તીર્થંકર તરીકે અવતાર લીધો. વૈશાખ-સુદ છઠ્ઠે તેમનો ગર્ભકલ્યાણક થયો ને માહ સુદ ૧૨ના જન્મકલ્યાણક થયો. અયોધ્યાનગરીએ આ ત્રીજીવાર તીર્થંકરના જન્મોત્સવને નીહાળ્યો. અયોધ્યાનગરીના અદ્ભુત વૈભવની શી વાત ! તીર્થંકરના અવતારને લીધે તે તીર્થંકરની જનેતા જેવું ગૌરવ અનુભવતી હતી....ધન્ય અયોધ્યા....તું તો તીર્થંકરોને જન્મ દેનારી શાશ્વત નગરી ! પ્રભુની સાથે તું પણ પૂજ્ય છો.

ઈન્દ્રોએ આવીને અયોધ્યા નગરીમાં અભિનંદન-તીર્થંકરના જન્મનો મોટો ઉત્સવ કર્યો. અસંખ્ય દેવોનો રાજા ઈન્દ્ર....મહા ગંભીર, બાલતીર્થંકર ભગવાનને જોતાં તેની ભક્તિ ચરમ સીમાએ પહોંચી ગઈ....તેનાથી રહેવાયું નહિ, એકહજાર હાથ બનાવીને તે પ્રભુસન્મુખ નાયવા લાગ્યો....તેની સાથે શયી-ઈન્દ્રાણી તેમજ બીજા લાખો દેવો પણ, આનંદથી નાચી ઊઠ્યા....નાનકડા બાલતીર્થંકર પ્રત્યે પણ ઈન્દ્રની આવી અદ્ભુત ભક્તિ દેખીને, અપાર જિનેન્દ્ર મહિમાના ચિંતનથી ઘણાય જીવો તે જ વખતે સમ્યક્ત્વાદિ ધર્મ પામ્યા. ખરેખર અચિંત્ય હતો પ્રભુના કલ્યાણકનો એ મંગલ ઉત્સવ !! તે ઉત્સવ, માત્ર દેવ કે મનુષ્યોને જ નહીં તિર્યંચ અને નરકમાં પણ ઘણા જીવોને કલ્યાણનું કારણ બન્યો. અહો, તીર્થંકરોનો આશ્ચર્યકારી પ્રભાવ !!

સંભવનાથ તીર્થંકરના મોક્ષગમન પછી ૧૦,૦૦૦૦૦,૦૦૦૦૦૦૦ (દશલાખ-કરોડ) ઠાકાગરોપમ બાદ અભિનંદન-તીર્થંકર થયા. જન્મથી જ તેઓ સમ્યગ્દષ્ટિ અને ત્રણજ્ઞાન સહિત હતા. ૫૦ લાખ પૂર્વ તેમનું આયુ હતું. ૩૫૦ ધનુષ (૩૫૦૦ ફૂટ, લગભગ ૧૧૦૦ મીટર) ઊંચું તેમનું શરીર હતું. 'વાંદરો' તેમનું ચરણ ચિહ્ન હતું. તેઓ વૈભવમાં તેમજ ગુણોમાં વૃદ્ધિગત થવા લાગ્યા. જ્યારે તેમના આયુનો ચોથો ભાગ-સાડાબાર લાખ પૂર્વ વીત્યા ત્યારે મહારાજા સ્વયંવરે અયોધ્યાનું રાજસિંહાસન તેમને સોંપીને જિનદીક્ષા લીધી.

મહારાજા અભિનંદનની શોભા એવી લોકોત્તર હતી કે, ચન્દ્ર તેમની કાન્તિ લેવા ઈચ્છતો હતો, સૂર્ય તેમના તેજને ઈચ્છતો હતો, ઈન્દ્ર તેમના વૈભવને ઈચ્છતો હતો ને મુક્તિ તેમની સાથે રહેવા ચાહતો હતો. વિશુદ્ધ પરિણામ દ્વારા શુભ અનુભાગબંધની અનંતગુણી વૃદ્ધિ થવાથી બધા પુણ્યપરમાણુઓ તેમને ફળ દેવા માટે જાણે કે એકબીજાની સ્પર્ધા કરતા હતા. અહા, જન્મતાંવેત, ઈન્દ્ર પણ સ્વર્ગેથી આવીને જેમના ચરણોની પૂજા કરે તે મહાત્માના પુણ્યની શી વાત ! રાજ્યલક્ષ્મીની તો શી વાત, મોક્ષલક્ષ્મી પણ સિદ્ધાલયમાં તેમનું સ્વાગત કરવા ઉત્સુક બની હતી. અહા, જેમની પાસે ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શન અને તીર્થંકરપ્રકૃતિ જેવી સમ્પત્તિ હોય તે મહાત્મા ત્રણલોક પર વિજય પ્રાપ્ત કરે-એમાં શું આશ્ચર્ય છે !! કુમારઅવસ્થા, રાજઅવસ્થા કે સંયમદશા બધી અવસ્થામાં તેઓ એક સરખા ધીર-ગંભીર ને શૂરવીર હતા. તેમનું જીવન અત્યંત પ્રશાંત હતું. તેમના રાજ્યમાં જો કે મહાન સેના હતી, પણ તે માત્ર શોભા માટે જ હતી, કેમકે કોઈ દુશ્મન જ ન હોવાથી લડાઈનો પ્રસંગ જ આવતો ન હતો. શાસ્ત્રો તો તેમની જીભમાં જ વસતા હતા, તેમની વાણી એ જ જિનવાણી હતી. તેઓ ગર્ભમાં આવતાં જ ઈન્દ્રનું આસન કંપી ઊઠ્યું....ને દેવો તેમની સેવા કરવા આવ્યા તે એમ સૂચવે છે કે પૂર્વભવમાંથી રત્નત્રયનો ઘણો ભાગ તેઓ પોતાની સાથે જ લાવ્યા હતા. મોહશત્રુનો સર્વથા નાશ કરવા માટે તેમનું ચિત્ત સદા ઉત્સાહિત હતું.

એ રીતે સંસારના એક શ્રેષ્ઠ રાજા તરીકે અયોધ્યાનગરીમાં મહારાજા અભિનંદનસ્વામીએ લગભગ ૩૭ લાખ પૂર્વ સુધી ઉત્તમ રીતે રાજ્ય કર્યું. તેમના રાજ્યમાં સર્વે પ્રજાજનો સંતુષ્ટ હતા ને સુખપૂર્વક ધર્મસાધનામાં તત્પર હતા.

એકવાર મહાસુદ્ધ બારસે અભિનંદન મહારાજાનો જન્મ દિવસ હતો; મહારાજા રાજમહેલમાં ઊભા ઊભા કુદરતની શોભા જોતા હતા ને આત્માની સુંદરતા વિચારતા હતા. એવામાં એકાએક આકાશમાં રંગબેરંગી વાદળોની અદ્ભુત રચના થઈ...અહા, આ તે કોઈ ગંધર્વ દેવોની નગરી છે કે ઈન્દ્રનગરી !! આકાશમાં એ આશ્ચર્યકારી સુંદર નગરીની શોભા દેખતાં જ ભગવાનને પૂર્વના અહમિન્દ્રભવનું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું : અરે, આનાથી પણ મહાન દિવ્ય વિભૂતિ પૂર્વભવમાં હું ભોગવી ચૂક્યો છું...હજી પ્રભુ આમ વિચારે છે ત્યાં તો આકાશની એ અદ્ભુત નગરી અદેશ્ય થઈ ગઈ...વાદળો વીખાઈ જતાં એ નગરીની રચના પણ વીખાઈ ગઈ...અરે, ક્યાં ગઈ એ અદ્ભુત નગરી ! ક્ષણ પહેલાંનું એ દિવ્યનગરીનું દેશ્ય પળવારમાં ક્યાં ખોવાઈ ગયું ! આવી ક્ષણભંગુરતા દેખતાં જ ભગવાનનું ચિત્ત સંસારથી વિરક્ત થયું...ક્ષણભંગુર રાજ-ભોગોમાંથી તેમની આસક્તિ ઊડી ગઈ. તેઓ સંસારની અસ્થિરતાનું સ્વરૂપ ચિંતવવા લાગ્યા : આ દેહને અનુકૂળ સમસ્ત ઈષ્ટવિષયો મને પ્રાપ્ત છે પણ તે બધા ક્ષણભંગુર છે; આ મનુષ્યજીવન આયુષ્યને આધીન છે. મરણ થતાં આ બધા સંયોગ છૂટી જશે. આયુ હોય ત્યાં જ મરણ છે, આયુ નથી ત્યાં મરણ પણ નથી. આત્મા આયુ વગર શાશ્વત જીવનારો છે, ને આત્મામાંથી આવતું સુખ જ તે સાચું સુખ છે. આકાશમાં રચાતી ઈન્દ્રનગરી જેવી આ ભોગસમ્પદઓ અસ્થિર છે. જેમ વાદળોની બનેલી સુંદર નગરી કંઈ રહેવા માટે કામ ન આવે, તેમ સુંદર દેખાતા આં પરચરંગી-વિષયો જીવને સુખ માટે કાંઈ કામના નથી. સુખ તો વીતરાગતામાં જ છે. રાજભોગમાં મારું ઘણું આયુષ્ય વીતી ગયું. તેને છોડીને હવે હું મુનિદીક્ષા લઈશ ને કેવળજ્ઞાન ને સાધીશ.

—આમ પ્રભુએ વૈરાગ્યથી દીક્ષાનો નિશ્ચય કર્યો કે તરત લૌકાતિકદેવો તેમજ ઈન્દ્રાદિ દેવો ત્યાં આવ્યા ને તીર્થંકર પ્રભુનો દીક્ષાકલ્યાણકનો ભવ્ય મહોત્સવ કર્યો. 'હસ્તચિત્રા' નામની દેવપાલખીમાં બેસી પોતાની જન્મતિથિ-મહાસુદ્ધ બારસે-પ્રભુ વનમાં સંચર્યા ને સ્વયં દીક્ષા ધારણ કરીને દિગંબર-મુનિ થયા. સ્વયંબુદ્ધહોવાથી પોતે જ પોતાના ગુરુ હતા. મુનિ થતાંવેત શુદ્ધોપયોગથી આત્મધ્યાનમાં એકાગ્ર થયા : અહા, જાણે સિદ્ધપ્રભુ જ બેઠા હોય ! એવી અદ્ભુત શાંતિ હતી. ત્યાં એક સસલું

આવ્યું ને પ્રભુચરણમાં શાંતિથી બેસી ગયું. એક સિંહ આવ્યો તે પણ પ્રભુચરણમાં શાંતિથી બેસી ગયો. સસલાને સિંહનો કોઈ ભય ન લાગ્યો, કે ન સિંહને સસલાની હિંસાનો ભાવ આવ્યો. સિંહ અને સસલું બંને અભિનંદન-મુનિરાજની-શાંત મુદ્રા જોવામાં મુગ્ધ બન્યા હતા ને તેમની સમીપતાથી તેમનામાં પણ શાંતભાવો જાગતા હતા. ધન્ય તીર્થંકર-યોગીરાજનો આશ્ચર્યકારી પ્રભાવ !

મહારાજ અભિનંદન સાથે બીજા એક હજાર રાજાઓએ દીક્ષા લીધી. તીર્થંકરસહિત હજારો મુનિને એકસાથે દેખીને અયોધ્યાનગરી ધન્ય બની ! ત્યારે ધર્મયુગ પ્રવર્તી રહ્યો હતો. કેટલાય અરિહંત ભગવંતો

આ ભરતભૂમિમાં વિચરતા હતા. મુનિરાજ અભિનંદન સ્વામીને પ્રથમ આહારદાન અયોધ્યા નગરીના ઈન્દ્રદત્ત-શ્રાવકે આપ્યું ને પરમ મુનિભક્તિથી તેણે પોતાના ભવબંધનને છોટી નાંખ્યા.

કેવળજ્ઞાન અને ધર્મોપદેશ

ભગવાન મૌનપણે મુનિદશામાં ૧૮ વર્ષ સુધી વિચર્યા; પછી અયોધ્યાના જે વનમાં દીક્ષા લીધી હતી તે જ દીક્ષાવનમાં પધાર્યા ને ધ્યાનારૂઢ થયા. પોષસુદ ૧૪ની સંધ્યા સમયે પ્રભુને કેવળજ્ઞાન પ્રગટ્યું. ચોથા તીર્થંકરના ચોથા કલ્યાણકનો ભવ્ય ઉત્સવ કરવા ચતુર્વિધ દેવો આવી પહોંચ્યા. સમવસરણની દિવ્ય રચના થઈ, બારસભામાં લાખો જીવો પ્રભુની વાણી સાંભળવા ઉત્સુક બન્યા....ને દિવ્યધ્વનિ સાંભળતાં જ ધર્મપ્રાપ્તિ વડે કૃતકૃત્ય બન્યા.

ભગવાને ધર્મોપદેશમાં એમ કહ્યું કે હે જીવો ! સુખ આત્માનો સ્વભાવ છે; જેમ જ્ઞાન આત્માનો સ્વભાવ છે તેમ સુખ પણ આત્માનો સ્વભાવ છે; જેમ જ્ઞાન બહારથી નથી આવતું તેમ સુખ પણ બહારથી નથી આવતું. અને જેમ ક્રોધાદિ-કષાય આત્માનો સ્વભાવ નથી, તેમાં શાંતિ નથી, તેમ દુઃખ પણ આત્માનો સ્વભાવ નથી. કષાયો કે ઈન્દ્રિયવિષયો કદી આત્માને સુખ આપી શકતા નથી, તે તો જીવને સંસારમાં રખડાવીને દુઃખી કરે છે. માટે, ઈન્દ્રિયો અને કષાયોથી ભિન્ન જ્ઞાન-આનંદમય આત્માના વૈભવને જાણો....અમારા જેવો જ પરમાત્મવૈભવ તમારામાં ભર્યો છે, તેમાં અંતર્મુખ થાઓ ને તેના અનુભવ વડે પરમાત્મપણું પ્રગટ કરો.

પરમાત્મપણું બતાવનારી આવી પરમાત્મવાણી સાંભળીને તત્ક્ષણ અનેક જીવોએ અંતર્મુખ થઈને પોતાનો પરમાત્મવૈભવ પોતામાં જ દેખી લીધો; કોઈ સમ્યગ્દષ્ટિ થયા, કોઈ શ્રાવક થયા, કોઈ મુનિ થયા, કોઈ ગણધર થયા ને અનેક જીવો કેવળજ્ઞાન પણ પામ્યા. અપાર ધર્મ-વૈભવથી સમવસરણ શોભી ઊઠ્યું.

અભિનંદન તીર્થંકરના ધર્મદરબારમાં વજ્રનાભી વગેરે ૧૦૩ ગણધરદેવો બિરાજતા હતા. લાખો મુનિ-અર્જિકાઓ હતા; અહા, એકસાથે ૧૬૦૦૦ (સોળહજાર) તો કેવળી ભગવંતો ત્યાં આકાશમાં બિરાજતા હતા. જાણે મોક્ષપુરી જ અહીં ઊતરી આવી હતી ! અનેરો હતો એ મોક્ષદરબાર !—ત્યાં સંસારનો પ્રવેશ ન હતો, ત્યાં તો મોક્ષની સાધનાનો જ મહોત્સવ હતો....ને મુમુક્ષુઓના ટોળેટોળાં આવીને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવેશ કરતા હતા. ચતુર્વિધ સંઘ મોક્ષપુરીમાં જઈ રહ્યો હતો.

તે મોક્ષપુરીના સંઘના અગ્રેસર ભગવાન અભિનંદનસ્વામીએ, ધર્મની વર્ષા કરતા-કરતા લાખો-કરોડો વર્ષો સુધી, ઈચ્છા વગર પણ ભરતક્ષેત્રમાં વિહાર કર્યો. તેમને ભલે વિહારની ઈચ્છા ન હોય પણ ભવ્યજીવોના પરમ ભાગ્યોદયે અરિહંતપ્રભુના શ્રીવિહારનો અને દિવ્યધ્વનિરૂપ ઉપદેશનો મહાન લાભ જગતને પ્રાપ્ત થાય છે. ભરતક્ષેત્રના ભવ્યજીવોને ધર્મ પમાડીને અભિનંદન-પરમાત્મા સમ્મેદાયલ પર પધાર્યા. એક માસ સુધી ત્યાં સ્થિર રહ્યા, વાણીનો યોગ બંધ થયો; અને અંતે શુક્લધ્યાનદ્વારા સર્વ પ્રકારે યોગનિરોધ કરીને, ચૌદમા ગુણસ્થાને બાકીનાં અઘાતી કર્મોનો પણ ક્ષય કરીને 'આનંદ ટૂંક' ઉપરથી વૈશાખ સુદ છઠના પ્રાતઃકાળે પ્રભુ સિદ્ધાલયમાં સીધાવ્યા....

અભિનંદન જિનરાજકી આનંદ કૂટ હૈ જેહ,

મન-વચ-તન કર પૂજહું શિખરસમ્મેદ યજેહ.

પ્રભુની મોક્ષપ્રાપ્તિથી આનંદિત થઈને ઈન્દ્રાદિ દેવોએ તેમજ મનુષ્યોએ મોક્ષકલ્યાણકનો ઉત્સવ કર્યો....સિદ્ધ ભગવંતોની પરમ ભક્તિપૂર્વક તેમણે એમ પ્રસિદ્ધ કર્યું કે અમને પણ આવું મોક્ષપદ ઈષ્ટ છે. ધર્માત્માઓના હૃદયમાં સિદ્ધપદનો મહિમા કોતરાઈ ગયો છે : અહીં એ સિદ્ધપદ કે જેમાં શરીર અને

ઇન્દ્રિયો વગર જ મહાન સુખ છે, તે ઇન્દ્રિયગમ્ય નથી; આત્માના અતીન્દ્રિય સ્વસંવેદનપૂર્વક જ એ સિદ્ધપદ પ્રતીતમાં આવે છે, અને એ રીતે પ્રતીત કરીને ધર્મીજીવો સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર વડે તે સિદ્ધપદને સાધે છે.

તે ભગવાન અભિનંદન પરમાત્માને નમસ્કાર હો, કે જેઓ સિદ્ધાલયમાં બિરાજે છે, તેમ જ અમારા જેવા સાધકજીવોના અંતરમાં પણ બિરાજે છે.

જેઓ પહેલાં વિદેહક્ષેત્રમાં રત્નસંચયપુર નગરના મહારાજા-મહાબલ હતા, પછી રત્નત્રયના સંચયપૂર્વક મુનિ થઈને અહમિન્દ્ર થયા, ને પછી ઋષભદેવના વંશમાં અયોધ્યાનગરીમાં અભિનંદન-તીર્થકર તરીકે અવતાર લઈને, ત્રણલોક વડે અભિનંદનીય એવા સર્વજ્ઞ પરમાત્મા થયા, તે ભગવંત અભિનંદનસ્વામીનું આનંદકારી જીવનચરિત્ર અહીં સમાપ્ત થયું...તે ભવ્યજીવોને આનંદદાયક હો.

* *

‘હે તીર્થકર ભગવંતો! અમે આપની આટલી બધી સ્તુતિ-ભક્તિ ને આદર-બહુમાન કરીએ છીએ, તો શું આપ અમને કાંઈ નહીં આપો?’

હે ભવ્ય! અમારી પાસેથી કાંઈ લેવાની આશા રાખીને દીન રહેવું એના કરતાં, તું પોતે અમારા જેવો જ થઈ જા ને! અમારા જેટલી જ આત્મ-વિભૂતિ તારી પાસે છે-એમ અમે કહીએ છીએ, તેનો સ્વીકાર કરીને અમારા પરિવારનો થા....ને અમારા જેવો બની જા.

‘વાહ પ્રભો! હું તમારા પરિવારનો! તીર્થકરોના પરિવારમાં આવીને હું ધન્ય બન્યો. પારસમણિ તો લોઢાને માત્ર સોનું બનાવે છે. પારસ નથી બનાવતો; ત્યારે હે દેવ! આપે તો મને આપસમાન પરમાત્મા બનાવ્યો.’

* *